

Från "Bygdeberättelser" av Ingvar Ronström

Stäure Stavars skatt

Bonden Göran vid Häffins, 1784-1844, hade hösten 1820 varit i "Vangesbyn" och bjudit till barndop för sin nyfödde son. Han hade blivit bjuden på en del starka drycker och tagit en del till bästa.

Vid "Vangessand" satte han sig för att vila samtidigt som han innerligt hoppades att någon granne skulle komma vägen fram så att han kunde få åka. Bäst som det var kom en stor karét, förspänd med två svarta hästar och stannade. Göran kravlade sig upp i sätet där han sjönk ner bredvid en storvuxen man. Skjutsen startade snabbt och när Göran tittade ut såg han att de flög fram i jämnhöjd med talltopparna. Han tittade på den store mannen vid sin sida och såg att han höll i ett svärd. Mannen sa ingenting utan såg bara rakt fram. Göran blev med ens helt nykter. Efter en stund sänkte sig skjutsen ned mellan träden och stannade på marken.

Det var ljusst som på dagen och de teg ur. Den store mannen presenterade sig som Stäure Stavar och sa att han fallit i slag med norrmän och var begravnen på Barsalder i Grötlingbo. Därifrån hade han nu i flera hundra år åkt och bevakat sin skatt som han grävt ner före striden med norrmännen. Nu ville han ha ro i graven och därför beslutat att hans ättling Göran som bodde närmast, skulle få skatten. Stavar lyfte på en häll nere i jorden och visade skatten. Göran var dock rädd. Han visste att sådana skatter förde ont med sig så han avböjde för sin och sina barns del med orden "vi har va vi behöver". Men han var rädd för att råka ut för Stavars vrede om han avböjde helt så han tillade: "men mina barnbarns barnbarns barnbarn kanske behöver den".

De ska få den sa Stavar och som en bekräftelse gav han Göran två mynt. Strax var åter allt mörkt omkring honom. Göran kröp sedan omkring en stund och kom till Stavars offerbrya, ca 800 m söder om Häffinsgården. Då kände han igen sig och kunde ta sig hem. Morgonen efter berättade han om sina upplevelser men blev inte trodd. Men när han visade upp silvermynten trodde man honom så småningom. Man hade ju hört berättas om Stäure Stavars skatt som enligt folktro omfattade tre oxlass guld och silver.

"NÄR VANGAR, GLÄVAR U STAVAR AKAR AUSTAR ÄUT U SÄLAR SLAVAR, DA KAN DI TA DI MÄ"
har varit en ramsa som man ända sedan 1000-talet använt för att skrämna barn med.
Översatt: *"När Vangar, Glävar och Stavar åker österut och säljer slavar, då kan dom ta dig med".*

En försommardag år 1000 innebar slutet för farmannabönderna Stavar, Vangar och Glävar samt för handelsplatsen och hamnen vid Bandlunden

Band kommer av ordet binda, ex bandfast tun och Bandlunden kan därför översättas till fånglunden.

År 1000 stod Stäure Stavar på toppen av sin makt. Han hade samlat flera hundra man omkring sig och kände sig stark och oövervinnelig. Stavar var att betrakta som en väring, dvs mer köpman än rövare. visserligen utgjorde slavar en av de viktigaste handelsvarorna och visst hade Stavar och hans män ibland gjort goda fångster av slavar på Upplands-kusten och även längre norrut, men folk hade samlats i allt större byar och det medförde större risker för manspillan.

Stavar köpte nu största delen av de slavar han sålde på den årliga slavmarknaden i Birka. Gotlands farmannabönder hade goda affärskontakter på hela den svenska kusten. Överallt i alla hamnar

spreds ryktet om de gutniska farmannabönderna och deras rikedom, den rikedom de ofta förvärvat under sina resor i österled, ty där var de gotländska farmannabönderna och deras varor välkomna.

Snorre Sturlevsson berättar i sina kungasagor om Olav Trygvesson:

”Många män som blev landsflyktiga för Olav Trygvesson begåvo sig från Norge till Erik Jarl. Erik Jarl beslöt då att skaffa sig skepp och fara på härnadståg för att förvärva gods åt sitt folk så att han kunde löna sina trogna kämpar. Även Yngve Jarl hade hört om det gutniska landet och dess rikedomar och om hamnen vid Bandlunden, den hamn varifrån så många handelsfärder i österled utgått. Vid hamnen förvarades inte bara de slavar som skulle säljas utan alla sorters varor som kunde säljas med förtjänst i Gårdarrike och Kurland”.

Det var mycket lågt vatten sommaren år 1000. Utkiken ytterst på holmen kunde se 20 stora båtar av okänd typ försöka ta sig in i viken. Men efter flera försök fick de ge upp och seglade söderut. Utkiken kunde från sin plats även se att de ej rundade Faludden utan gick in i det som kallades ”Sleisveiki” i Grötlingbo.

Stäure Stavar fick budet om båtarna och att man sett dem gå in i ”Sleisveiki” sent på eftermiddagen. Efter att ha rådgjort med sina närmaste män, Glävar och Vangar, kallar Stavar in allt stridsdugligt folk under vapen. Vilka besökarna än var så hade de säkert ont i sinnet och det onda måste fördrivas, drivas åter i sjön.

I skymningen satte sig härarna i rörelse söderut. Stämningen var god och man skröt vilt om hur man skulle skrämma skiten ur angriparna. Norrmännen mötte inget motstånd när de vadade iland i ”Sleisveiki”. På stranden satte de genast igång med att skyffla ihop skyddsvallar. Efter att ha ätit medhavd skaffning gick de flesta, utom utsedda vakter, till vila. På morgonen fortsatte arbetet med att förstärka skyddsvallarna samt att i övrigt förbereda sig för strid.

Fram på förmiddagen hörde man på långt håll att den gutniska hären var i antågande och den anföll genast den kom fram. Striden blev hård och blodig med det visade sig att norrmännen var de starkaste, stridsvana och välorganiserade som de var. Stäure Stavar stupade under striden och de som överlevde slaget vid Bassalder var sedan på planlös flykt.

Norrmännen påbörjade nu ett plundringståg som varade flera månader på södra Gotland. Det viktigaste målet var naturligtvis Stavars boplats samt hamnen vid Bandlunden. Det var ju där de stora rikedomarna av guld och silver fanns. Vid Stavars boplats fanns bara kvinnor och barn som inte kunde bjuda något motstånd. Men var fanns alla de rikedomar som det ryktats om i alla hamnar? Kvinnorna påstod, även under den grymmaste tortyr, att de inte visste var männen förvarade sitt guld och silver. I sitt raseri brände och förstörde norrmännen allt, både på Stavars boplats och i hamnen. Fram på höstkanten lämnade norrmännen Gotland för vidare färd mot Venden.

Ronströms egna ord:

”I folkmun har det alltid talats om att ”Stäure Stavar” blev dödat i strid med norrmän. Det avgörande slaget skulle ha skett vid ”Sandesrum” i Grötlingbo. Att det spökar vid Stavgard har man i alla tider vetat om. Med tanke på alla de osaliga andar som irrat omkring därnere har det ju inte varit så konstigt”.